

Döpta i djuppsykologiskt vatten. Psykoanalysens betydelse för Sveriges första akademiskt utbildade kvinnor (prel. titel)

Mitt projekt handlar om några av Sveriges första kvinnliga akademiker, huvudsakligen Lydia Wahlström (1869-1954), Emilia Fogelklou (1878-1974) och Anita Nathorst (1894-1941) och deras möte med djuppsykologiska idéer under början av förra seklet. Studien vill fokusera på hur introduktionen av den dynamiska psykologin fick en avgörande roll för kvinnornas världsbild och yrkesidentitet. Detta mot bakgrund av de stora omvälvningar som sker i det svenska samhället vid denna tid när Sverige allt mer övergår från ett bondesamhälle med en företrädesvis religiös livsåskådning till ett modernt, urbant och sekulariserat samhälle. Psykologin som ämne fick en avgörande roll i denna övergång och trängde in på områden som tidigare dominerats av religionens sfär, såsom moral, människosyn, välgörenhet och själavård. Det visar sig också att den nya psykologiska människosynen etablerar sig oerhört snabbt från 1920-talet och framåt och får fäste i institutionella sammanhang, ofta genom de utbildade kvinnornas försorg. Det tar betydligt längre tid för psykologin och inte minst psykoanalysen att etablera sig i akademiska sammanhang. Genom en närstudie av dessa kvinnor som hade en djup förankring i religionen och samtidigt var verksamma inom kvinnorörelsen kan man följa denna övergång s.a.s. inifrån och se hur ett gammalt paradigm ersätts med ett nytt som tränger in på alla livsområden, från det djupt privata till den politiska övertygelsen.

På sätt och vis kan man kalla den tidiga receptionen av psykodynamiska idéer i Sverige för ett stycke kvinnohistoria. Förutom Poul Bjerre, som nog måste ses som den förste av betydelse som införde djuppsykologins idéer till Sverige, så domineras den tidiga receptionen av psykodynamiska idéer i Sverige av kvinnor. Den första utbildade psykoanalytikern i Sverige var kvinna (Alfhild Tamm) och den första institution som hade djuppsykologi som undervisningsämne verkar ha varit Institutet för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning som startades på initiativ av kvinnorna i CSA (Centralförbundet för socialt arbete). Redan 1923 gavs där en kurs i djuppsykologins historia och idéer ledd av Emilia Fogelklou, en av de kvinnor som jag valt att studerar närmare. Men även andra kvinnor figurerar som exempel på djuppsykologins inflytande bland Sveriges utbildade kvinnor så

som Kerstin Hesselgren, Elin Wägner, Honorine Hermelin. Ebba Pauli, Hanna Bratt, Karin Boye och Alva Myrdal.

En röd tråd genom hela materialet kan sägas vara två temata mot vilka receptionen av djuppsykologiska idéer bland kvinnor måste ses: emancipation och religion. Många av kvinnorna hade en förankring i ett religiös världsbild samtidigt som de engagerade sig i kvinnans frigörelse. På båda punkterna fick de stoff att hämta ur djuppsykologin. För många av kvinnorna var det framför allt Alfred Adlers (1870-1937) och hans lärjungars idéer om mindervärdighetskänslan som blev inkörsporten till ett djupare intresse för djuppsykologins idéer. Adler var den av djuppsykologins pionjärer som mest betonade vikten av jämställdhet mellan könen, både för den samhälleliga utvecklingen och den psykiska hälsan.

En aspekt jag vill lyfta fram är hur mötet med djuppsykologin för några av dem fick karaktär av existentiell kris och omvändelse och hur de djuppsykologiska idéerna definitivt blev grunden för en ny moral och människosyn. Det kunde både vara i form av en ny blick och förståelse för den traditionella religionen eller i form av att det djuppsykologiska perspektivet fick ersätta religionen. Djuppsykologins nya yrkeskategori, psykoterapeuten, som varken enbart var läkare eller själavårdare, fick också betydelse för kvinnoprästfrågan och andra frågor rörande kvinnans yrkesroller. Två av kvinnorna jag har tittat närmare på sadlade om från teologi till psykoterapi. En tanke värd att pröva är att psykoterapiyrket erbjöd dessa kvinnor att få bli själavårdare trots att prästyret var stängt för dem.

Tidigare forskning har inte ägnat mycket tid åt djuppsykologins inflytande på kvinnor aktiva inom kvinnörelse och samhällsförändring före 1960-talet. Den explosion av organisationer för upplysning, behandling och rådgivning i olika mentalhälsofrågor som sker på 1930-talet har mycket av sin förhistoria förankrad i dessa kvinnors verksamheter. De nya psykologiska idéerna används även för att förstå politik och blir till ett verktyg för att kritisera och bekämpa nazismen.